

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»
атты халықаралық ғылыми конференциясы
Алматы, Қазақстан, 4-6 сәуір 2024 жыл

Международная научная конференция
студентов и молодых ученых
«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»
Алматы, Казахстан, 4-6 апреля 2024 года

International Scientific Conference of Students and
Young Scientists
“FARABI ALEMI»
Almaty, Kazakhstan, April 4-6, 2024

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ФИЛОСОФИЯ ЖӘНЕ СЯСАТТАНУ ФАКУЛЬТЕТІ

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ
ФАКУЛЬТЕТ ФИЛОСОФИИ И ПОЛИТОЛОГИИ

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

атты студенттер мен жас ғалымдардың
халықаралық ғылыми конференция

МАТЕРИАЛДАРЫ

Алматы, Қазақстан, 4-6 сәуір 2024 жыл

2 том

МАТЕРИАЛЫ

международной научной конференции
студентов и молодых ученых

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

Алматы, Казахстан, 4-6 апреля 2024 года

Том 2

MATERIALS

International Scientific Conference
of Students and Young Scientists

«FARABI ALEMI»

Almaty, Kazakhstan, April 4-6, 2024

Volume 2

Алматы
«Қазақ университеті»
2024

ҚАЗІРГІ ӘЛЕМДЕГІ МӘДЕНИ БІРЕГЕЙЛІКТІҢ РӨЛІ

Мәдениеттану, 1-курс *Хасиетова Ж.Ж.*

Ғылыми жетекші: филос.ғ.д., профессор Исмагамбетова З.Н.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті

230

Аңдатпа: Бұл ғылыми мақалада қазіргі әлемдегі мәдени бірегейліктің рөлі қарастырылады. Авторлар мәдени сәйкестіктің жеке және ұжымдық сананың қалыптасуына, әртүрлі мәдениеттер арасындағы өзара әрекеттестік мәселелеріне, сондай-ақ қоғамдық-саяси процестер мен жаһандануға қалай әсер етуін талдайды. Зерттеу жұмысы осы мәселе бойынша теориялық және эмпирикалық жұмыстарды талдау негізінде жүргізіледі. Көптеген дереккөздер, соның ішінде академиялық әдебиеттер мен әлеуметтанулық зерттеулердің деректері ескеріледі. Алынған мәліметтерді талдау үшін дедуктивті және индуктивті әдістер қолданылады.

Түйінді сөздер: мәдени бірегейлік, жаһандану, мультимәдениеттілік, қоғамдық-саяси процестер.

Қазіргі әлемде мәдени бірегейлік мәселелері барған сайын өзекті болып отыр. Мәдениетаралық өзара іс-қимыл және жаһандану олардың мәдени құндылықтарын түсіну және сақтау қажеттілігіне әкеледі. Мәдени сәйкестілік осы мақсатқа жетуде маңызды рөл атқарып, тұлғаның қалыптасуына, әлеуметтік қатынастарға және жаһандық дамуға баса назар аударады. Бұл мақалада қазіргі әлемдегі мәдени бірегейліктің рөлі зерттеледі.

Мәдени бірегейлік белгілі бір этномәдени қауымдастық мүшесінің ажырамас және міндетті қасиеті болып табылады. Мұндай қауымдастық табиғи түрде қалыптасқан дәстүрлі тәртіп бойынша дамыған кезде, сәйкестік органикалық түрде дамиды. Ал дөрекі сыртқы араласу мәдени бірегейліктің негіздерін бұзуға алып келсе, мәдени бірегейліксіз индивид маргиналға айналып, өзінің жеке басын жоғалтады. Нәтижесінде, тұлғаның психикалық кешенінде агрессиядан басқа ештеңе қалмайды. Сол себептен жаһандық дәуірде этникалық топтардың бір-бірімен қатар өмір сүруі мүмкіндігінше оның мүшелерінің мәдени ерекшеліктеріне нұқсан келтірместен, олардың ата-баба мәдениетін сөзсіз құрметтей отырып ұйымдастырылуы тиіс[1].

М.Мидтің (1928) «Самоада өсу» атты алғашқы еңбегінде «балаларды қоғамда ойлауға, сезінуге және әрекет етуге үйрететін басты фактор-мәдениет» екендігі көрсетілген[1]. М.Мид Р.Бенедикттің әртүрлі мәдениеттер басқаларды қабылдамай, адам болмысының әртүрлі қырларын таңдайды деген идеяларын дамытады[2] [3] және оларды өз зерттеулерімен растай отырып, 1935 жылғы «Үш қарабайыр қоғамдағы жыныс пен темперамент» еңбегінде мынадай қорытындыға келеді: «әрқайсысы... халық өзі үшін адами құндылықтардың бір жиынтығын таңдап алып, оларды өнерде, қоғамдық ұйымда, дінде өз алдына қайта құрды. Бұл оның адам рухының тарихына қосқан үлесінің бірегейлігі»[4]. М.Мидтің пікірінше, мәдени бірегейлік - бұл ата-бабаларымен сәйкестік[4]. Осы бірегейлікті түсіну арқылы индивид, автордың ойынша, өз мәдениетінің өкілі, тасымалдаушысы ретіндегі өмірінің мәнін түсінуге келеді. Мәдени сәйкестілік адамның «сөйлеуі, қозғалуы, тамақтануы, ұйықтауы, сүйуі, күн көруі, өліммен кездесуі» керек екенін де қамтиды [5]. Нәтижесінде СІМ модернистік инновациялар барысында халық пен жеке тұлғаның болмысын өзгерту әрекеті тұлғаның құндылық құрылымының және оның әлеуметтену мүмкіндіктерінің бұзылуына әкелуі мүмкін деген қорытындыға келеді

231

Осылайша, мәдени бірегейлікке назар аудару маңызды, өйткені ол адамның жеке басын, сенімдері мен құндылықтарын қалыптастыруға көмектеседі. Мәдени сәйкестілікке этникалық, тіл, дін және ұлт сияқты көптеген факторлар әсер етуі мүмкін. Адамдардың өздерінің мәдени ерекшеліктерін қабылдау тәсілі субъективті болып табылады және әр адамда әр түрлі болады. Мәдени бірегейліктің маңыздылығын және оның адамдарға және жалпы қоғамға тигізетін әсерін мойындау маңызды. Мәдени бірегейлікті әртүрлі көзқарастардан түсіну келесі түрде жүзеге асады:

Сурет 1 (Мәдени бірегейліктің мәні)

1. Мәдени сәйкестілік және жеке сәйкестілік: Жеке бірегейлік тұлғаның өзін-өзі қабылдауы арқылы қалыптасады. Мәдени сәйкестілік жеке тұлғаның ажырамас бөлігі болып табылады, өйткені ол адамның сенімдері мен құндылықтарын қалыптастыруға көмектеседі. Мәдени сәйкестілік тұрақты ұғым емес, уақыт өте келе дамып отыратын динамикалық ұғым екенін түсіну маңызды. Мысалы, өзін афроамерикалық деп санайтын адамның Африкадан келген иммигрант деп санайтын адамға қарағанда мәдени болмысы басқа болуы мүмкін.

2. Мәдени бірегейлік және қоғам: мәдени сәйкестілік қоғамда маңызды рөл атқарады, өйткені ол әртүрлі топтарды анықтауға және ажыратуға көмектеседі. Қоғамдағы әртүрлілік пен келісімді нығайту үшін мәдени айырмашылықтарды бағалау және құрметтеу маңызды. Мұны істемеу кемсітушілік пен алалаушылыққа әкелуі мүмкін. Мысалы, мәдени сәйкестілік адамдардың киінуіне, тамақтануына және

мерекелерді тойлауына әсер етуі мүмкін

3. Мәдени бірегейлік және жаһандану: жаһандану мәдени сәйкестілікке әсер ететін мәдени алмасудың артуына әкелді. Мәдени бірегейлік енді белгілі бір аймақпен немесе елмен шектелмейді, бірақ қазіргі уақытта ол жаһандық құбылыс болып табылады. Мысалы, корей поп-музыкасының (K-POP) танымалдылығы корей мәдениеті мен болмысының бүкіл әлемге таралуына әкелді.

Сол арқылы мәдени бірегейлікке назар аудару маңызды, өйткені ол қоғамдағы әртүрлілік пен келісімді дамытуға көмектеседі. Бұл уақыт өте келе дамитын және адамнан адамға өзгертін динамикалық ұғым. Мәдени айырмашылықтарды ескере

отырып және құрметтей отырып, біз неғұрлым инклюзивті және қабылдаушы қоғам құра аламыз.

Осы тақырып аясындағы зерттеу жұмыстары мәдени бірегейлікті түсіну туралы және қазіргі әлемдегі мәдени бірегейліктің рөлі туралы бірнеше маңызды тұжырымдар жасауға мүмкіндік береді.

• **Біріншіден**, мәдени сәйкестілік тұлғаны қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Адамдар өздерінің мәдени байланыстарын біле отырып, көбінесе мәдени дәстүрлер мен құндылықтарды сақтауға және кейінгі ұрпаққа беруге тырысады. Бұл әлемдегі мәдениеттердің алуан түрлілігін сақтауға ықпал етеді және өзін-өзі тану мен өзін-өзі анықтауды нығайтуға ықпал етеді.

• **Екіншіден**, мәдени сәйкестілік мәдениетаралық қатынастарға әсер етеді. Адамдар өздерінің мәдени ерекшеліктерін біліп, мәдени әртүрлілікті құрметтесе, бұл мәдениеттер арасындағы үйлесімді өзара әрекеттесуге ықпал етеді.

• **Үшіншіден**, мәдени сәйкестілік қоғамдық-саяси процестерге әсер етеді. Зерттеу көрсеткендей, белгілі бір мәдениетпен тығыз байланысты адамдар көбінесе ортақ мүдделері мен мақсаттары бар топтар құрады. Осының нәтижесінде саяси процестер мен қоғамдық пікірге ықпал ете алатын мәдени және қоғамдық қозғалыстар пайда болады [6].

Сурет 2 (Жаһанданудың мәдени бірегейлікке әсері)

Соңында, зерттеу нәтижесі жаһанданудың мәдени бірегейлікке әсеріне назар аударады. Жаһандану — бұл біздің өмірімізді өзгертетін және қоғамның әртүрлі аспектілеріне, соның ішінде мәдени бірегейлікке әсер ететін заманауи әлемнің ажырамас бөлігі. Жаһандану көптеген жаңа мүмкіндіктер мен артықшылықтарды ұсынады, сонымен бірге мәдени әртүрлілік пен жеке сәйкестілікке белгілі бір қиындықтар мен қатерлер туғызады. Жаһанданудың мәдени бірегейлікке әсерін және осы процестің қиындықтарымен күресудің ықтимал жолдарын қарастырайық.

• **Мәдениеттік гомогенизациясы:** Жаһанданудың негізгі сын-қатерлерінің бірі мәдениеттердің гомогенизациясы болып табылады. Жаһандық медианың, мәдени өнімдердің және технологиялардың жаппай таралуымен көптеген дәстүрлер, әдет-ғұрыптар мен тілдер жоғалуы немесе жаһандық стандарттармен ауыстырылуы мүмкін.

Мәдени бірегейлікті сақтау үшін ұлттық және жергілікті мәдени өрнектерді белсенді түрде қолдау және дамыту, сондай-ақ оларға қолжетімділікті қамтамасыз ету қажет.

• **Мәдениетаралық коммуникация:** Жаһандану сонымен қатар мәдениетаралық коммуникация мен әртүрлі мәдениеттер арасында пікір алмасудың жаңа мүмкіндіктерін ашады. Бұл мәдени мұраның әртүрлілігін түсінуге және құрметтеуге ықпал ете алады. Мәдениеттер арасындағы диалог пен өзара іс-қимылды ынталандыру, тәжірибе алмасу және мәдениетаралық дағдыларды дамыту үшін алаңдар құру маңызды.

• **Дәстүрлер мен тілдерді сақтау:** Жаһандану дәстүрлер мен тілдердің сақталуына қауіп төндіруі мүмкін. Ата-баба мұрасын, оның ішінде тілін, әдет-ғұрпын, қолөнері мен әдет-ғұрпын сақтау және беру маңызды. Ұлттық мәдениетті сақтау және насихаттау, ана тілінде білім алуға қол жетімділікті қамтамасыз ету және дәстүрлерді сақтауға арналған ұйымдарды қолдау бойынша бағдарламалар мен жобалар әзірленуі керек.

• **Бейімделу және инновациялар:** Жаһандану мәдени бірегейліктен жаңа жағдайлар мен сын-қатерлерге бейімделуді талап етеді. Бірегейлігіңізді сақтау маңызды, сонымен қатар икемді және жаңа идеялар мен инновацияларға ашық болу маңызды. Жаһандану өнердің, музыканың, әдебиеттің және басқа да мәдени көріністердің жаңа түрлерінің дамуына түрткі болуы мүмкін.

• **Мәдени мұраны қорғау:** Жаһандану дәуірінде мәдени бірегейлікті сақтаудың маңызды аспектілерінің бірі мәдени мұраны қорғау болып табылады. Бұған тарихи ескерткіштерді сақтау және қайта құру, мәдени фестивальдар мен іс-шараларды қолдау кіреді [7].

Жаһандану жағдайындағы мәдени бірегейлікке әсер ететін негізгі факторлардың бірі - бұқаралық мәдениеттің таралуы. Батыстың стандарттары мен құндылықтарының әртүрлі елдерге енуі халықаралық бұқаралық ақпарат құралдарының, кино мен музыканың пайда болуына әкеліп соқтырады, бұл көркемдік талғамдар мен біртектілік тудыруы мүмкін. Интернеттің және әлеуметтік медианың дамуы сонымен қатар мәдениеттің жаһандық диффузиясына ықпал етеді, бұл мәдени сәйкестікті өзара әрекеттесуге және сырттан әсер етуге бейім етеді.

Екінші жағынан, жаһандану дәстүрлі мәдениеттердің кейбір аспектілерін сақтауға және ілгерілетуге де ықпал етеді. Туризм мен көші-қонның өсуі әртүрлі елдердің адамдарына бірегей мәдени мұраларды зерттеуге және бөлісуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, әлемдік экономика дәстүрлі экономиканың дамуы мен сақталуын ынталандыруы мүмкін кәсіпшілік және қолөнер.

Дегенмен, жаһандану мәдени бірегейлікті жоғалту туралы алаңдаушылық тудыруы мүмкін екенін ескеру қажет. Елдердің жаһандық экономикаға бейімделуге деген ұмтылысы кейбір дәстүрлерден, тілдерден және әдет-ғұрыптардан бас тартуға әкелуі мүмкін. Сонымен қатар, бұқаралық ақпарат құралдары арқылы таратылатын мәдени таңдаулар мен өмір салты өзімен бірге кейбір дәстүрлі құндылықтарды жоғалтуы мүмкін.

Тұтастай алғанда, жаһанданудың мәдени бірегейлікке әсері күрделі және көп қырлы процесс болып табылады. Мәдени мұраны сақтау мен басқа елдермен және халықтармен өзара әрекеттесу мен мәдениетті бөлісуге ашықтық арасындағы тепе-теңдікті сақтау маңызды.

Қорытындылай келе, , бұл тақырыпты зерттей отырып, ұлттық мәдени бірегейлікті келесі жағдайларда сақтауға назар аударудың маңызы зор. Дегенмен, аталмыш өзекті мәселені шешу үшін келесі тәсілдерді ұсынуды жөн көріп отырмыз.

1. Дәстүрлер мен мұраларды насихаттау және қорғау: өз ұлтының дәстүрлі әдет-ғұрыптарын, құндылықтарын, тілі мен өнерін сақтау және насихаттау. Бұған білім беру, мәдени іс-шараларды, фестивальдерді, мұражай көрмелерін ұйымдастыру және т.б. арқылы қол жеткізуге болады.

2. Жергілікті өндірушілер мен қолөнершілерді қолдау: Жергілікті қолөнершілерді және өндірушілерді ынталандыру, қолдау бірегей дәстүрлер мен қолөнер бұйымдарын

сақтауға көмектеседі. Бұл ұлттық стильді сақтауға және оны халықаралық деңгейде көрсетуге мүмкіндік береді.

3. Білім беру мен ғылыми зерттеулерді қолдау: Мәдени мұраны, тарихты және тілді зерттеу білімнің сақталуына және кейінгі ұрпаққа берілуіне ықпал етеді. Осы мәселелерді қарастыратын білім беру бағдарламалары, мектеп курстары және университеттік бағдарламалар ұлттық бірегейлікті сақтауға айтарлықтай көмек көрсетеді.

4. Туризм мен мәдениетаралық алмасуды дамыту: Туризм мен мәдени алмасуды дамыту ұлттық-мәдени мұраны сақтауға көмектеседі. Туризм әр елден келген адамдарға жергілікті салт-дәстүрлермен танысуға мүмкіндік береді, сонымен қатар инфрақұрылымдық дамуды ынталандырады.

Маңыздысы, мәдени бірегейлікті сақтау сыртқы әлемнен оқшаулануды білдірмейді. Жаһандану мәдениеттер арасындағы өзара алмасу мен түсіністікке мүмкіндік береді. Негізгі міндет ұлттық бірегейліктің бірегейлігін сақтау мен өзара ықпалдастық пен басқа мәдениеттермен алмасу үшін ашықтық арасындағы тепе-теңдікке қол жеткізу болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. См. Савченко, И.А. Трансформации культурной идентичности в мультикультурном сообществе // И.А. Савченко. - Личность. Культура. Общество // 2009. — Т. 11. № 3 (50). — С. 430-439.
2. Мид, М. Взросление на Самоа // М. Мид. Культура и мир детства // М.: Наука, 1988. — С. 88-171.
3. Бенедикт, Р. Хризантема и меч // Модели японской культуры. - М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН) // 2004. — С. 256.
4. Мид, М. Горные арапешы (главы из книги «Пол и темперамент в трех примитивных обществах») // Мид, М. Культура и мир детства: Избранные произведения // М. Мид. -М.: Наука // 1988. — 429 с., С. 295-299.
5. Мид, М. Горные арапешы (главы из книги «Пол и темперамент в трех примитивных обществах») // Мид, М. Культура и мир детства: Избранные произведения. М. Мид // М.: Наука, 1988. — 429 с., С. 301.
6. Verkuyten, M. Ethnic Group Identification and Group Evaluation Among Minority and Majority Groups: Testing the Multigroup Ethnic Identity Measure // International Journal of Intercultural Relations, 2007 — 31(4), С. 501-514.
7. Berry, J. W. Acculturation: Living Successfully in Two Cultures // International Journal of Intercultural Relations, 2005 — 29(6), С. 697-712.

ЖАС ЕРЕКШЕЛІККЕ БАЙЛАНЫСТЫ ҚАЗАҚ ДӘСТҮРЛІ ДЕМАЛЫС ТҮРЛЕРІНІҢ ҚҰНДЫЛЫҚТЫҚ МАҢЫЗЫ

Мәдениеттану, 1-курс Смағұл Х.Ж.

Ғылыми жетекші: филос.ғ.к., доцент Жарқимбаева Д.Б.

Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті

Аңдатпа: Әр түрлі жас топтарының демалыс түрлерін салыстыру арқылы өмір барысында демалыс саласындағы міне-құлықтың қалай өзгередінін анықтауға болады. Сонымен қатар өмір сүру стилінің бейнесі де айқындала түседі. Ал жас ерекшелікке